

دانشگاه مجازی المصطفی صلى الله عليه وآله

معاونت پژوهشی و تولید

گزارش کارگاه پژوهشی

عنوان کارگاه (دوره)	تقد و بررسی مهم ترین نسخه های خطی قرآن کریم همراه با معرفی نسخه خطی مصحف شریف رضوی
استاد کارگاه	دکتر مهدی سازندگی (استاد همکار دانشگاه مجازی)
زبان ارائه	فارسی
زمان برگزاری	30 دی 1402
مکان برگزاری	سالن جلسات دانشگاه مجازی

220 نفر آنلاین و 5 نفر حضوری

تعداد شرکت

کنندگان

<https://room.aou.ir/paza0j2rijwv/>

لینک دسترسی به

محتوای نشست

متن کارگاه

این کارگاه علمی پژوهشی در تاریخ 30 دی ماه 1402 به همت معاونت پژوهش دانشگاه مجازی برگزار گردید.

در زیر گزارشی از اهم موضوعات ارائه شده در این کارگاه علمی پژوهشی که بسیار کاربردی بود و مورد استقبال مخاطبان قرار گرفت، ارائه می گردد:

استاد محترم در ابتدا محورهای که قرار است در این جلسه مورد بررسی قرار بگیرد را بیان کردند که می توان به:

1. نسخه های خطی مصاحف قرآن حاوی اطلاعات مهم
2. اهمیت نسخه شناسی خطی قرآن در حوزه های مختلف دانشی
3. معرفی اجمالی از تنوع نسخه شناسی از صدر اسلام تا دوره معاصر
4. تمرکز بر معرفی نسخ ههای حجازی و کوفی
5. معرفی نسخه های مغرب اسلامی (مصر تا اندلس)
6. معرفی نسخه های مشرق اسلامی (مصر تا اندونزی)

را بیان کردند.

خطوط نه گانه هم عبارتند از:

- حجازی
- کوفی
- محقق (ریحان)
- ثلث (توقیع، اجازه، رقاع، غبار)
- نسخ
- تعلیق (دیوانی)
- رقع
- نستعلیق

استاد محترم در بخش دیگری از سخنان خود به بیان ویژگی های نسخه های خطی قرآن پرداختند که می توان به:

الف) حجازی / مایل

قدیمی ترین قرآن ها

قرن اول و اوایل قرن دوم

ب) انواع خط کوفی (کوفی قدیم)

میانه قرن دوم تا اواخر قرن چهارم

در مراکز اصلی قرآن نویسی (مانند شامات، عراق، مصر) نوشته شده اند.

ج) کوفی مشرقی یا ایرانی (کوفی جدید)

قرن سوم تا هفتم

دارای خصوصیت هنری تر به صورت خط نقاشی و تهذیب و زیباسازی متن

قرآن تبلور پیدا می کند.

د) نسخ - کوفی

قرن سوم تا هفتم

خط کوفی ی که بیشتر متمایل به نسخ است کوفی.

ایشان در ادامه به قلمرو نسخه شناسی قرآن را توضیح دادند با این بیان که نسخه هایی متعلق به قرن چهارم وجود دارد که تاریخ تولد فرزندان در انتهای آن درج شده است. نوشتن قرآن در قالب های دو پاره، چهار پاره، پنج پاره، هفت پاره، ده پاره، چهارده پاره، سی پاره، شست پاره، صد و پنجاه پاره.

- تاریخ صنعت / صنعت کاغذ، چوب، پوست، کتا بسازی، طلاکوبی، جوهر، مرکب

- تاریخ قرآن (اختلاف مصاحف، اختلاف قرائت مختلف در قرن سوم و چهارم، آمیختگی با تفسیر) بیشتر تاریخ قرآن فعلی، حاصل گزارش های روایی است که به دست ما رسیده که از طریق متون تدوین شده در زمینه حدیث، تاریخ، علوم قرآن درمی یابیم. اما سند مهم و قابل استناد، خود نسخ قرآنی است. در غرب اسلامی (آفریقای سیاه/مرکزی، آفریقای شمالی. از مصر تا موریتانی تا اندلس) عمده کتابت قرآن به روایت ورشیا قالون از نافع مدنی است. (بر اساس مذهب شافعی اهل سنت)

در مشرق اسلامی از (مصر تا اندونزی) کتابت قرآن به قرائت حفص از عاصم تعیین ندارد، بلکه تلفیقی از انواع قرائت موجود است. در برخی از نسخ خطی موجود در آستان قدس رضوی، قرائت ورشیا قالون از نافع مدنی وجود دارد که متعلق به قرن سوم تا ششم است، درحالی که کاتبان و واقفان آنها همگی شیعه بوده اند. قرائت حفص از عاصم بعد از تشکیل و گسترش دولت عثمانی در مشرق اسلامی و ایران رواج پیدا کرده است. « و سوره » إنا فتحنا لک فتحاً مبیناً « نامگذاری شده که نام هر دو سوره « فتح » گاهی در یک مصحف دو سوره فتح نوشته می شد. « جاء نصرالله والفتح نام گذاری شده. « قلم » و دو سوره « سجده » گاهی در یک مصحف دو سوره سجده نوشته می شد. « ألم سجده » و سوره « حم سجده فصلت » سوره هم وجود داشت.

در پایان ایشان به سوالات مخاطبین پاسخ های لازم را ارائه کردند .

کارگاه علمی پژوهشی

نسخه‌شناسی مصاحف خطی قرآن

(نقد و بررسی مهم‌ترین نسخه‌های خطی قرآن کریم، همراه با معرفی نسخه خطی مصحف شریف رضوی)

همراه با اعطای گواهی

ارائه دهنده

حجت الاسلام مهدی سازندگی
استاد همکار دانشگاه مجازی

شنبه ۱۴۰۲/۱۰/۳۰، ساعت ۱۰:۰۰

لینک ثبت نام Live.mou.ir/research
پس از ثبت نام از طریق میزکار خود به نشانی زیر وارد جلسه شوید:
my.mou.ir

www.mou.ir
025-32114171-173

002.pdf

Q & A

Video (1)

002.pdf

مقدمه

کتابان قرآن

1. کتابان قرآن (حدوداً 50 نفر در عصر نبوی)
 علی بن ابی طالب (ع) (اولین در مکه).
 ابن بن کعب (اولین در مدینه).
 زید بن ثابت.
 زید بن ثقیف.
 ابن مسعود.
 معاذ بن جبل.

در این میان به خاطر اغراض سیاسی، نام برخی در زمره کتابان وحی اضافه شده است. مانند معاویه که در سال 10 ق اسلام آورد که دوره وحی رو به اتمام بود.

نویسندگان وحی در زمان رسول اکرم (ص) قرآن را روی قطعات سنگ، استخوان، لیف خرما، پوست و بر هر چیز قابل نوشتن می نوشتند.

مقدمه

عبرترین کتابان وحی در مکه

1. امیرمؤمنان علی علیه السلام.
 2. ترخیص بن حسنه (م 4ق).
 3. عبدالله بن سعد بن ابی مروح قرظی (م 3ق).
 4. خالد بن سعید بن عاصی (م 3ق).
 5. سعد بن ابی وقاص (م 5ق).
 6. عامر بن فهیره (م 3ق).
 7. عطاء بن حنظل (م 2ق).
 8. مصعب بن ابی قیس (م 4ق).
 9. رفاه بن ابی قیس (م 4ق).
 10. حاطب بن عمرو (م 4ق).
 11. مصعب بن عمیر (شهادت: 3ق).

Attendees (171)

Active Speakers

Hosts (4)

Presenters (1)

Participants (166)

mahdi jandaghi zadeh
 saeed shams
 ...

1:10:23/1:52:38

002.pdf

Q & A

Video (1)

002.pdf

۸. مصحف مشهد رضوی:

کدکس مشهد (Codex Mashhad)
 قدمت 1400 سال
 خط: حجازی
 کامل ترین نسخه حجازی
 254 برگ از آن باقی مانده است
 مقدار: پوست 35*50 سانتی متر (7:95 قرآن)
 تنها نسخه به خط حجازی، متعلق به قرن اول هجری
 زمان: سده اول هجری (حدود سال 60ق)

نکته: این نسخه در مدینه یا کوفه نوشته شده سپس به نیشابور منتقل شده
 اواخر قرن پنجم وقف خرم امام رضا (ع) شده است.

نکته: در تاریخ 1402/08/25 در تارخ قدس رضوی رونمایی شد.

مکان نگهداری: کتابخانه آستان قدس رضوی مشهد.
 تحت شماره های 18- 4116 ثبت شده است (دو جلد است)
 این قرآن به صورت چاپ فاکسمیله (همسان با اصل) منتظر گردیده.

بخش فیلم:

اهمیت و ابعاد مصحف مشهد رضوی

Message from ...

Attendees (174)

Active Speakers

Hosts (4)

Presenters (1)

Participants (169)

mahdi jandaghi zadeh
 saeed shams
 ...

1:35:35/1:52:38

